

ontvangst van een eventuele opdracht aan mij viel mij mee', schreef hij in zijn terugblik. Enthousiast was die ontvangst dus bepaald niet, Steenberghe zei dat hij verwacht (en blijkbaar gewenst) had dat van Kleffens de formatie zou krijgen – dat verwachtte ook Dijkhoorn, maar die sprak er niet over. Aan van Kleffens (aan wie Gerbrandy al enkele weken tevoren de positie van minister-president toegedacht had, toen hij o.m. met Beelaerts en van Boeyen vagelijk overwogen had, de koningin voor te stellen, een kabinet zonder defaitisten te vormen¹) vroeg Gerbrandy: 'Wil jij het niet zijn?' 'Ik heb toen', aldus van Kleffens jegens de Enquêtecommissie, 'gezegd: 'Nee, zeker niet; ik heb mij nooit op het terrein van de binnenlandse politiek bewegen; ik wil mij niet gaan bewegen op een terrein dat het mijne niet is.''² Later in de middag zei Beelaerts tegen Gerbrandy, 'dat, als ik', aldus deze, 'maar goed duidelijk mijn niet-bereidheid aan H. M. te kennen gaf, de heer van Kleffens wel met de opdracht zou worden belast.'³

'Met het besliste voornemen te verzoeken, niet met de opdracht te worden belast, werd ik', schreef Gerbrandy,

'door H. M. om half zes ontvangen. Ik rapporteerde en deelde, zonder over de mededeling-Beelaerts te spreken, als mijn conclusie een krachtig gemotiveerd verzoek tot niet-opdracht aan H. M. mee. Tot mijn grote verrassing wilde echter H. M. daarvan niets weten en heeft H. M. op de meest stellige wijze aangedrongen, om niet te zeggen: mij onder allerhoogste druk geplaatst, toch

¹ Aan die episode refereerde Gerbrandy, toen hij in 1946 in zijn officiële verslag *Enige hoofdpunten van het regeringsbeleid in Londen gedurende de oorlogsjaren 1940-1945* op pag. 39 schreef dat in het overleg dat aan de formatie van zijn kabinet voorafging, 'de gedachte van de formatie van een oorlogskabinet, waarin alleen zij zouden worden opgenomen, die volkomen de idee 'geen compromis ooit met Duitsland' aanhingen, een ogenblik ter sprake (was) geweest.' Men kan zich indenken dat dit denkbeeld, waarbij Gerbrandy de post van minister-president aan van Kleffens toegedacht had, inderdaad slechts 'een ogenblik' besproken is: hoe moest men het verwezenlijken? Maar besproken is het, zij het eerder dan Gerbrandy vermeldde. Met zijn onjuiste datering (bij de formatie heeft hij namelijk de vorming van een kabinet van *diehards* niet overwogen) bracht hij de Enquêtecommissie op een dwaalspoor en dat bleef deze volgen, ook toen hij, terzake door de commissie verhoord, zei dat 'de constructie . . . in juni-juli '40 ter sprake kwam' (getuige Gerbrandy, *Enq.*, dl. V c, p. 392). In elk geval is de conclusie van de commissie: 'Het ware . . . voorzichtiger geweest, indien de auteur van het memorandum de onderhavige, op het eerste gezicht raadselachtige passage in de pen had gehouden' (a.v., dl. V a. p. 19), onjuist. Die conclusie is een van de vele voorbeelden van de animositeit tegen Gerbrandy welke vooral bij de betrokken voorzitter van de Enquêtecommissie, mr. L. A. Donker, leefde. ² Getuige van Kleffens, a.v., dl. II c, p. 301. ³ Gerbrandy's Terugblik.